

Lingvistik V

Satsdelar, huvud- och bisatser

(baserat på material från Mikael Svensson)

Dagens föreläsning

- Form och funktion i språklig analys
- Primära satsdelar
- Satser och satstyper

Form och funktion i språklig analys

Form och funktion

- **Form**klassifikationen beror i huvudsak på konstituenternas interna strukturella egenskaper (morfologiska/syntaktiska)
- **Funktions**klassifikationen beror på konsituenternas relation till andra konstituenten i ett större sammanhang

Form och funktion: fras

Form	Bestämd artikel	Adjektivfras	Substantiv	Prepositionsfras
	<i>Den</i>	<i>galne</i>	<i>mannen</i>	<i>med den vilda blicken</i>
Funktion	Artikel	Adjektivattribut	Huvudord	Prepositionsattribut

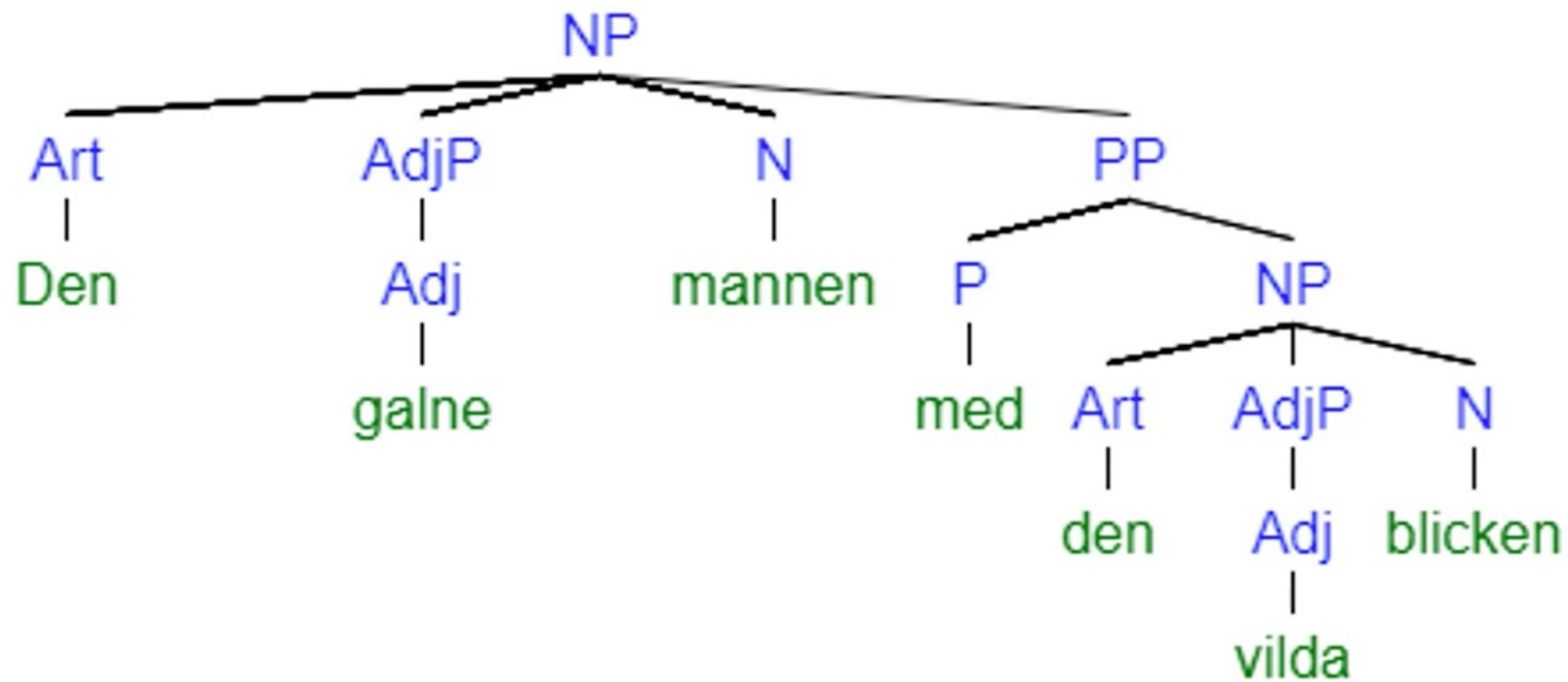
Form och funktion

Form: *mannen* är alltid substantiv

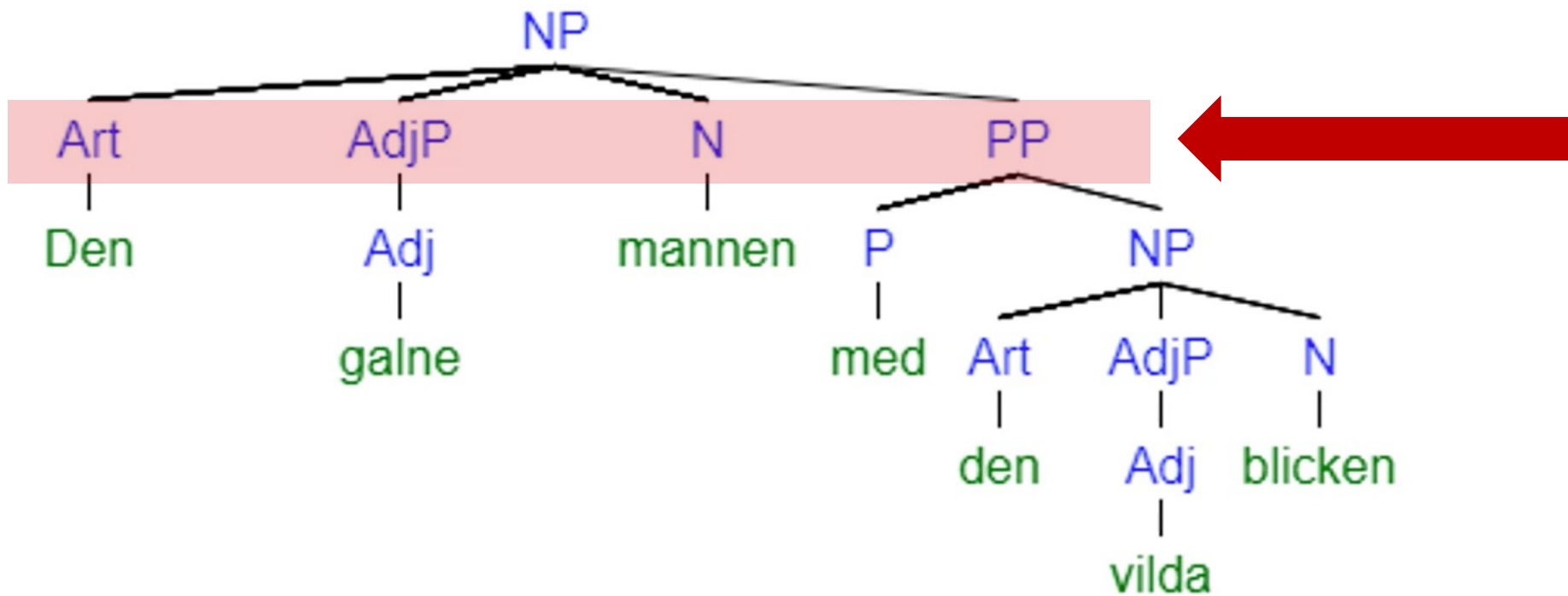
- En man
- Mann-en
- Flera män
- Mannens

Funktion: beror på relationen till andra konstituenten i frasen eller satsen

- Den galne mannen: huvud
- Till mannen: rektion/efterbestämning

Form	Bestämd artikel	Adjektivfras	Substantiv	Prepositionsfras
	<i>Den</i>	<i>galne</i>	<i>mannen</i>	<i>med den vilda blicken</i>
Funktion	Artikel	Adjektivattribut	Huvudord	Prepositionsattribut

Form	Bestämd artikel	Adjektivfras	Substantiv	Prepositionsfras
	<i>Den</i>	<i>galne</i>	<i>mannen</i>	<i>med den vilda blicken</i>
Funktion	Artikel	Adjektivattribut	Huvudord	Prepositionsattribut

Form och funktion på satsplanet

Form: typ av fras/bisats

Den galne mannen med den vilda blicken: NP

Funktion: satsdel (definieras efter frasens eller satsens funktion i den överordnade satsen)

Den galne mannen med den vilda blicken bet hunden.
subjekt

Hunden bet den galne mannen med den vilda blicken.
direkt objekt

Primära satsdelar

Primära satsdelar

De vanligast förekommande satsdelarna är:

Nästan obligatoriska*

- Subjekt
- Predikat
- Objekt (direkt, indirekt, prepositionsobjekt)
- Predikativ (subjektiv/objektiv)
- Adverbial

Evelina köpte glass igår.

Evelina köpte glass igår.

Evelina köpte glass igår.

Evelina är glad.

Evelina köpte glass igår.

* Undantag imperativsatser: "Gå hem!"

Subjekt

- Oftast den som utför en handling
- Kan vara en nominalfras, infinitivfras eller bisats

Den lilla flickan med svavelstickor frös ihjäl.

Frös den lilla flickan med svavelstickorna ihjäl?

Tomma subjekt

- Det regnar
- Llueve (spanska: det regnar)

Predikat

- I princip identiskt med VP i snäv bemärkelse

Eva köpte en dyr mountainbike i förra veckan.

predikat

Johanna borde ha gett pengar till Röda Korset.

predikat

Argument till predikat/lexikalt verb

- Predikat "slå"
 - Lasse slog Olle
 - Relation mellan "den som slår" och "den som blir slagen". Någon slår någon.
- Predikativ "trogen"
 - Eva är trogen sin fru.
 - Relation mellan "den som är trogen" och "den man är trogen"

Vara, bliva, heta, kallas

Lasse
subjekt

slog
predikat

Olle.
direkt objekt

Eva
subjekt

är
predikat

trogen
subj.predikativ

sin fru.
direkt objekt

Direkt objekt

- Oftast den/det/dem som har blivit utsatta för den handling eller den händelse som beskrivs av predikatet
- Kan vara en nominalfras, en bisats eller en infinitivfras

Vi tände ett ljus.

direkt objekt

Generalskan sköt den vita hjorten.

direkt objekt

Indirekt objekt

- **Åt/till/för vem** + predikat + subjekt + direkt objekt?
- Alltid nominalfras
- Förutsätter oftast ett direkt objekt

Indirekt objekt

Joakim gav Lisa en dyr gitarr förra veckan.

ind.obj.

Jag skickade mormor ett brev

ind.obj.

Jag skickade ett brev.

*Jag skickade mormor.

ind.obj.

Prepositionsobjekt

- En PP som är i princip likvärdig ett objekt i semantisk mening

Joakim gav en dyr gitarr till Lisa förra veckan.

prep.obj.

Vi skrattade åt clownen.

prep.obj.

Reflexiva pronomnen

- Han slog Olle.
- Han slog sig.
- Han slog sig själv.

- Han uppförde sig konstigt.
- *Han uppförde Olle konstigt.

Subjektiv predikativ.

- **Subjektiv:** Kongruensböjs efter subjektet
- Satsdelen är obligatorisk efter kopulaverb
- Främst NP och AdjP, men även andra frastyper

Vi är mycket stolta.

subj.pred.

Professorn verkar snäll.

subj.pred.

vara, bliva, heta, kallas

tyckas, synas, verka, se ut

Objektiv predikativ

- **Objektiv:** Kongruerar med det direkta objektet
- Oftast AdjP, men även andra frastyper

Barnen gjorde mig glad.

Barnen gjorde föräldrarna glada.

* ~~Barnen gjorde mig glada.~~

Man valde Knut och Harald till kungar.

obj. pred.

Begreppsförvirring: Adverb, adverbfras och adverbial

Adverb

ordklass

Adverbfras

fras med adverb som huvud

Adverbial

satsdelsfunktion som kan realiseras av olika fras- och satstyper

Vi samlas här på lördag.

Här: adverb, adverbfras, rumsadverbial

På lördag: prepositionsfras, tidsadverbial

Innehållsadverbial

- Innehållsadverbial: de adverbial som inte är satsadverbial
- Fyra huvudsakliga grupper
 - TSRO: **T**ids-, **s**ätts-, **r**ums-, **o**mständighetsadverbial

Nilsson spelade vackert på konserten i förmiddags.

sätts.adv.

rumsadvbl.

tidsadvbl.

Satsadverbial

- Uttrycker exempelvis negation och talarens inställning
- Står till höger om det finita verbet i huvudsats och till vänster om det finita verbet i bisats
 - Vi tittar på det snart...

Kvartetten spelar

således

satsadvbl

förmodligen

satsadvbl

inte

satsadvbl

på lördag.

Agent

Klara sköt älgen igår (aktiv sats)

Älgen sköts av Klara igår (passiv sats)
agent

Älgen sköts igår.

Formellt/egentligt subjekt

Det var kul att du kunde komma.

form.subj.

egentligt subjekt

Att du kunde komma var kul.

subjekt

Hela förmiddagen har det suttit två fåglar på postlådan.

pred.

form.subj.

pred.

egentligt subjekt.

Två fåglar har suttit på postlådan hela förmiddagen.

subjekt

Vilka är satsdelarna?

Indien genomför världens största demokratiska val.

Indien genomför världens största demokratiska val.

subj.

pred.

dir.obj.

Vilka är satsdelarna?

Ofta blir pendling med kollektivtrafiken mycket mer intressant.

Ofta blir pendling med kollektivtrafiken mycket mer intressant.
Tids.advbl. pred. subj. subj.pred.

Vilka är satsdelarna?

Det blir svårt att bilda en majoritet i Indien.

Det blir svårt att bilda en majoritet i Indien.
form.subj. pred. subj.pred. egentligt subjekt ? eg.subj? eller rumsadvbl?

Satser och satstyper

Huvudsats och bisats

Huvudsats

- fungerar syntaktiskt självständigt
- kan vara påstående, fråga, uppmaning

Bisats

- måste underordnas andra satser eller fraser

Huvudsats och bisats

(35) Huvudsats Olle har åkt till London.

(36) Bisats som har åkt till London

(37) Jag pratade med en kompis som har åkt till London.

NP

VP

PP

prep

NP

Relativsats

Satstyper (huvudsatser)

- (39) Påstående: Olle har åkt till London
- (40) Fråga: Har Olle åkt till London?
 Vem har åkt till London?
- (41) Imperativ Åk till London!

V2

- Finita verbet på andra plats*
- Alla germanska språk utom engelska är V2-språk

(42) Olle åkte till London igår.
subj. pred. (FV)

(43) Igår åkte Olle till London.
tidsadvbl. pred (FV) subj

Överordnad/underordnad \neq huvudsats/bisats

(44) Jag tror att Olle är badsugen.

(45) Jag tror att Olle vill **att vi ska åka till stranden.**

Bisats

Hur känner vi igen en bisats?

- Den inleds med subjunktion eller annan bisatsinledare
- Den har bisatsordföljd (BIFF-regeln)
- Den utgör en satsdel i den överordnade satsen

Bisatstyper

- Att-satser
- Indirekta frågesatser
- Relativsatser
- Adverbialsbisatser (konditionala, temporala, konsekutiva, etc.)

Att-sats

- Satsen inleds med en ”allmänt underordnande *att*”
- *att*-satsen fungerar ofta som subjekt, objekt eller rektion (ibland även attribut)

Jag stödjer förslaget **att vi startar på nytt.** Efterbestämning

Att vi startar på nytt är det bästa. Subjekt

Han vill att vi startar på nytt. Direkt objekt

Indirekt frågesats

- Inleds av ett frågande pronomen (*vem, vad, vilken*), ett frågande adverb eller en frågande subjunktion (*om, huruvida*)

- Han vet inte vem Kalle har bjudit.
- Vem Kalle har bjudit är ett mysterium.
- Jag vill veta vem som bjöds av Kalle.

Relativsats

- Inleds med ett relativt pronomen (*som, vad, vars, vilka*), ett relativt adverb (*när, då, där*) eller en kombination av preposition och relativt pronomen (*på vilken*)

Ölen **som jag gillar** är väldigt dyr.

Mannen **vars bil jag lånat** kommer från Spanien.

Bisats

Hur känner vi igen en bisats?

- Den inleds med subjunktion eller annan bisatsinledare, **men...**
- Den har bisatsordföljd (BIFF-regeln), **men...**
- Den utgör en satsdel i den överordnade satsen, **men...**

Undantag: se Josefsson s. 164–165!

Corren har tidigare skrivit om bussförarna som periodvis tvingas stanna sina fordon för att ungdomar ställt ut cyklar, stolar eller trästockar i vägen.

Hur många satser? Vilka?

Corren har tidigare skrivit om bussförarna som periodvis tvingas stanna sina fordon för att ungdomar ställt ut cyklar, stolar eller trästockar i vägen.

Hur många satser? Vilka?

- Leta lexikala verb! *Skrivit, stanna, ställt ut*
→ tre lexikala verb → tre satser

Corren har tidigare skrivit **om** bussförarna **som** periodvis tvingas stanna sina fordon **för att** ungdomar ställt ut cyklar, stolar eller trästockar i vägen.

Hur många satser? Vilka?

- Leta lexikala verb! *Skrivit, stanna, ställt ut*
 - tre lexikala verb → tre satser
- Bisatsinledare OM, relativpronomen SOM, bisatsinledare FÖR ATT

Corren har tidigare skrivit **om** bussförarna **som** periodvis tvingas stanna sina fordon **för att** ungdomar ställt ut cyklar, stolar eller trästockar i vägen.

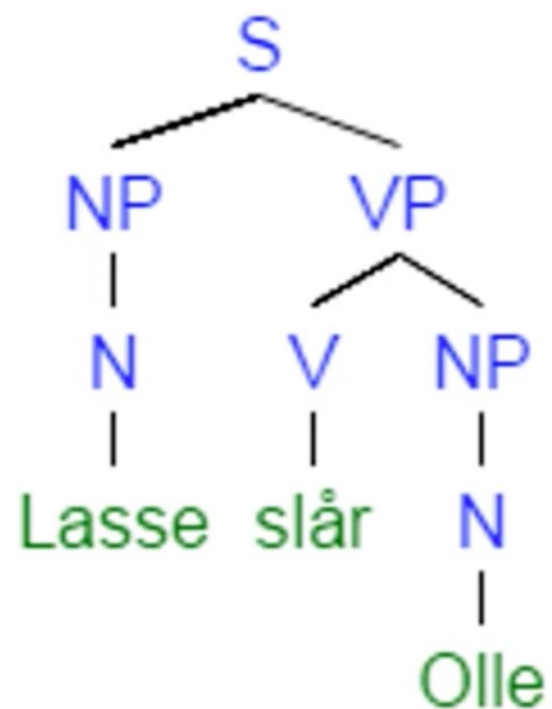
1. Corren har tidigare skrivit om bussförarna.
2. Bussförarna **tvingas periodvis** stanna sina fordon för [**en anledning**].
3. Ungdomar (**har**) ställt ut cyklar, stolar eller trästockar i vägen.

Satsförkortning

Han lovade att släcka lampan.

Han lovade att han skulle släcka lampan.

Strukturell definition av subjekt/objekt

Tack för idag!